

tornázást, az útépitést, ahol támogatták a kulturális és sportéletet. Egy-egy prosperáló tsz elnökének nagyobb volt a presztízse, mint a helyi tanács vezetőinek.

A „szocializmusból a kapitalizmusba vissza”-folyamat sajátosságait és törvényszerűségeit hivatott vizsgálni és értékelni a VEGA-projekt, amelyet a Szlovák Tudományos Akadémia Etnológiai Intézetének hét kutatója hajtott végre az ország egyik – meg nem nevezett – régiójában. Eleddig már bebizonyosodott, hogy a mostani változások alapvetően gazdasági tényezőkre vezethetők vissza. Konkrétabban: a kizárólag állami központból irányított gazdaságnak a piacgazdaságba való átmenetére, a profit maximálását célzó koncentrálásra mind intézményi, mind pedig egyéni szinten. A helyi szintű adaptációs mechanizmusok feltérképezése révén láthatóvá válik, hogy miként változik az egyes települések demográfiai struktúrája pozitív vagy negatív irányba. A nagyobb, életeresebb települések pozitív, a kisebb, előregedett települések pedig negatív irányba mozdulnak el.

Mindennek ellenére a preindusztriális szlovák faluból fennmaradt az egymást segítés, a „kaláka” szokása, a „nagy családi” összetartás. A férfiak és a nők közötti tradicionális munkamegosztás is nagyrészt megőrződött, de azért vállalkozó nők is elő-előfordulnak a vizsgált populációban. A mezőgazdasági és egyéb vállalkozók gyors „megtollasodásuk” érdekében a földterületek reprivatizálásával kapcsolatos joghézagokat is kihasználják, sőt: visszaélnék velük. Az új vállalkozók körében nemegyszer az efféle életvitelhez szokott családi tradíciók élednek újjá. A vizsgált régió turizmusra alkalmas természeti értékekkel rendelkezik. A területen található víztározó, amelynek hasznosítását az illetékes önkormányzat vette át, hanyatló forgalmat vonz. Ennek egyik oka a földtulajdonlás rendezetlenségére vezethető vissza. A víztározó körüli hétvégi házak tulajdonosai viszont szeretnék integrálódni a falusi közösségekbe, amit e közösségek ambivalensen vesznek tudomásul, mert tartanak ismeretlenségüktől.

Amint már szó volt róla, mindeközben a tsz-ekhez továbbra is ragaszkodnak az emberek, s ez a jövőt illetően optimizmusra hangolja vezetősegeiket.

A legtöbb falusi probléma alapjaiban ott található a földtulajdonlás bizonytalanságai. Ezen kívül újabb ellentétek is kirajzolódóban vannak a szlovák falu mindennapjaiban és kiemelkedő eseményeiben. Így pl. a vállalkozók és a helyi elitek között sok helyütt elmeresedőben van a viszony, ami olykor a párthovatartozás csetepatéiban manifesztálódik.

Futala Tibor

A szlovákság viszonya a titokzatos globalizált kultúrához

Novota, Mikuláš: Tajúpnost' globalizovanej kultúry a vzt'ah národa k nej. = Slovenské pohľ'ady, 2002. 5. no. 18–26. p.

A referált, jellegzetesen szélsőjobb publicisztika „introitus”: „Jelenleg a szlovák nemzet tudata a káosz vírusával van beoltva. A nemzet nagyobbik része a keresztény és európai-humanista kultúra által színezett, belőle öröklött kulturális szokásrend, valamint a nemzeti tudatnak a félig animális szenvedélyek, a meddő és hedonista életmód, a kapzsiság, a megkívánt javak önző elsajátítása, akár a legközelebbieket kiszípolozása, a hazugság, az irigység, a gyűlölködés, a bosszú és a kriminalitás kultúrája általi masszírozása között tévelyeg. Ennek a rontó kultúrának mindenekelőtt az ifjúság és – beleértve a roma és a magyar kisebb-

ség tagjait is – a felnőttek konzumáló rétegei vannak kitéve. Közvetítői között ott van a tv, rádió, video, sajtó, reklám, film- és pop-művészet. Támogatói a külföldön szervezett civil egyesületek és intézmények, főként a külföldi politikai dirigizmus – a Dzurinda–Csáky-féle kormány hazai politikai prostitúciójának asszisztenciája mellett.”

Ez a térnyerés a szlovák nemzeti kultúra gyengeségével, bizonytalan ellenálló képességével, illetve azzal magyarázható, hogy az amerikaiak „instrumentális pragmatizmusa” felkészült arra, hogy imperializmusuk terjedése elől előzetesen elhárítson minden akadályt.

A továbbiakban a szerző megmagyarázza, hogy miért gyenge a szlovák nemzeti kultúra. Egyrészt a „turuli magyarok” („turulský Mad’ari” – eddig nem tapasztalt jelzős összetétel!) idejötte miatt, aminek következtében a szlovák nemzet a történeti Magyarország széteséséig a nemzeti nyelvből, irodalomból, népművészetből, szokásokból és különféle kézművességekből álló kultúrát tudott csak megőrizni, minthogy az iskolai nevelőmunka, politikai aktivitás, nemzeti közművelődés, az összes tudományág művelése, nemzeti törvényhozás és professzionális művészet tilos volt számára. Aztán a szlovákság szempontjából a cseh gyámság sem volt sokkal kedvezőbb.

Mostanában a világpolgárság leple alatt terjesztett globalizált kultúra kezdi ki és őrli fel a nemzeti kultúra erőit. Régen a véres hódítás volt minden imperialista hatalom első és egyedüli lépése egy-egy nép vagy nemzet meghódításában, de legalábbis „megleckéztetésében”, „móresre tanításában”. Az USA módszere más, előzetes „megdolgozásait illetően” többlépcsős. Az első lépcső: a tömegtájékoztató és a művészeti élet kisajátítása. A második: a helyi kultúra lejáratása. A harmadik: választások megnyerése megbízható embereik által. Végül: katonai akció – úgymond – a demokrácia védelmében (vö. Jugoszláviával és Afganisztánnal).

Nehogy véletlenül Szlovákia legyen a következő példa a demokrácia fegyveres akcióval végződő „szavatolására”, tovább kell munkálkodni a szlovák fejlesztési program állami doktrínává tétele, a szlovák nemzeti emancipáció kiteljesítése érdekében. Aztán világszinten kell modellezni a nemzeti kultúra egészét.

A konkrét tennivalók: 1. Ki kell emelni a nemzet leginkább tartós létét garantáló kulturális területeket. 2. A Dzurinda–Csáky-kormány bukása után a vétkeseket népbíróság elé kell állítani. 3. Az új kormánynak meg kell tisztítania az egész közéletet az ártó elemektől. 4. A korrumpált tömegközlésben rendet kell teremteni és biztosítani a folyamatos ellenőrzést. 5. Teljes tanügyi reformot kell megvalósítani, különös tekintettel a természettudományi tárgyakra, az „igazi” szlovák történelem tanítására, a külföldi szlováksággal való törődésre. (A szlovákiai kisebbségek a reciprocitás alapján részesüljenek jogokban. Pl. a szlovákiai magyarok annyiban, amennyiben a magyarországi szlovákok.) 6. Kutatóintézeti reformot kell végrehajtani a Szlovákia számára hasznos kutatások elvárásával. 7. A bérezési reformot az alkotó értelmiség javára, illetve az államigazgatásban és a központi szervezetekben dolgozók kárára kell végrehajtani. 8. „Országimázs”-tevékenységet kell kifejleszteni Szlovákia külföldi hírének-nevének valóságossá tétele érdekében. 9. Az EU-hoz és a NATO-hoz való viszony legyen pragmatikus. Meg kell akadályozni minden külső kísérletet a szlovák belügyekbe történő beavatkozásra. 10. Az élet valamennyi szektorában meg kell szervezni az aktív ellenállást a globalizációs folyamatokkal szemben.

És a befejezés: „Segítsünk magunkon, akkor kevésbé fognak ártani nekünk a hazug globalizátorok és hazai térden csúszó politikusaink! Általános választások esetén reálisan számolni kell az eredmények minden szintjén megvalósított statisztikai csalással.”

A kelet-szlovákiai ukránok (ruszinok) múzeuma

Varhol, Josif: Z vystavočnoi i vydavnyčoi diálnosti Muzeu ukrains'koi kul'tury u Svydnyku. (2000–2001 rr.). = Duklá, 2002. 1. no. 34–44. p.

Az Ukrán Kultúra Múzeuma a kelet-szlovákiai Svidnikben (Felsővízközön) működik. Az ottani ukránság (ruszinság) legfontosabb és legaktívabb intézménye. Híre-neve korántsem csak Szlovákiára terjed ki: mindenütt, ahol ukranisztikai kutatások folynak, kapcsolatban állnak vele.

Tevékenységében a kutató és a legszélesebb értelemben vett kulturális nevelőmunka egyaránt jelen van. Az intézmény tudományos gyűjtéseinek, vizsgálódásainak és elemzéseinek közzététele jórészt kiállításokon és publikációkban valósul meg.

Ezek tematikája tanúskodik róla, hogy a kelet-szlovákiai ukránok (ruszinok) életének nincs olyan tartalmi, földrajzi, egyszersmind időbeli metszete, amelynek vonatkozásában a múzeum munkatársai és a velük együttműködő külső kutatók ne jeleskednének.

Csupán a 2000-ben és 2001-ben tartott kiállításokból is kitetszik a munka sokszínűsége. Így – az *Idők metamorfózisai* címen rendeztek archív honismereti fényképkiallítást, amelyet két képzőművészeti követett, nevezetesen Orest Dubaj festő életműkiállítása és Tibor Galgoci tematikusan válogatott, ún. pásztori műveinek bemutatása. Népszokásokat eleve-nített fel a *Karácsony* címen megrendezett kiállítás, mint ahogy a *Szűrhimzés* címen megrendezett is. Ez utóbbit mai szűrhimzők versenyével együtt rendezték meg. Az ugyancsak népművészeti *Fonás-szövés* kiállítást egy történeti emlékeztető követte *Optálás* címen, melynek témája a második világháború utáni szovjet–csehszlovák lakosságcsere volt. Végül Mihajlo Cabala jelentkezett tájképeivel a múzeum kiállítási tereiben.

Ami a publikációs tevékenységet illeti: 2000-ből és 2001-ből mindenekelőtt egy gyűjtemény, a *Naukovyj zbirnyk* (Tudományos gyűjtemény) 22. kötetének megjelenéséről kell szólni. Ennek tematikus tagolódása (történelem, forrásközlés, etnográfia és folklór-sztika, művészetek, irodalom, miscellanea, név- és földrajzi mutató) ismételten a múzeum tevékenységi körének tágasságáról vall.

Szlovákiai múzeumok közös vállalkozása a *Múzeumok és etnoszok* projekt, amelynek több kötetébe „dolgozott be” a svidniki múzeum. Ezek a következők: Lakodalmak, Kézműiparok és vásárok Szlovákiában, Ház- és lakásépítési hagyományok Szlovákiában, Halottsirató és temetési hagyományok Szlovákiában. Végül még arról, a más illetékes múzeumokkal elkészített kiadványról kell megemlékezni, amely a szlovákiai skanzenezet mutatja be.

Futala Tibor

Iszlám–keresztény eszmecsere Lengyelországban

Bielecki, Zdzisław: Islam a cywilizacja lacińska. = Więź, 2002. 2. no. 113–114. p.

2001. szeptember 11. nyomán felvetődött: kitört vagy legalábbis kitörőben van a vallásháború az iszlám és a keresztény világ között? E megállapítás hamis voltának leleplezése érdekében rendeztek Varsóban 2001. december 7–8-án – nemzetközi részvétellel – eszmecsere-